

AMERSFOORT TOEN EN NU

Om plaats te maken voor onderduikers stuurde de Soester huisarts Theo Veldhuyzen van Zanten zijn eigen kinderen in september 1944 naar familie in Hoogeveen. De toen pas 6-jarige Heleen vond het er vreselijk, maar terugkijkend is ze maar wat trots op de hulpvaardigheid van haar ouders. Deel 2 van een serie verhalen over de Tweede Wereldoorlog.

Alles voor God en vaderland

Wichard Maassen

Trouw, eerlijkheid en vergevingsgezindheid waren wezenlijke begrippen voor de arts, een gelovig man en een trouw lid van de gereformeerde Wilhelminakerk. Helpen waar je kunt, luidde zijn motto. „Wij kinderen hebben geleerd om te zorgen voor anderen”, vertelt dochter Heleen Bovenberg (86), die sinds een paar jaar woont in een Amsterdams appartementencomplex. „Dat zagen onze ouders als een godsdienstige opdracht. Toen ik 3 was, kreeg ik al te horen, ‘hou Berthe in de gaten’, mijn oudere zus, die leed aan epilepsie.”

Na zijn huwelijk met Tiny de Waal streek Veldhuyzen van Zanten (1903) in 1936 neer in Soest en begon een huisartsenpraktijk aan de Soesterbergsestraat. Eigenlijk was hij voorbestemd om het bedrijf van zijn vader, een bollenkweker uit Hillegom, over te nemen. Hij ging naar de tuinbouwschool, maar volgde uiteindelijk zijn hart en stapte over op een studie medicijnen.

Acht onderduikers

In de oorlog kwam hij via de kerk in contact met verzetslieden, die Joden hielpen aan onderduikplekken. Afgaand op een lijst van de Historische Vereniging Soest-Soesterberg ving de huisarts twee mensen op, de Amsterdamse Jette Werkendam en een marktkoopman, ene Sjaak. Maar volgens Bovenberg waren het er zeker acht. „Eén daarvan was Sonja van Praag, schuilnaam Loes. Zij heeft bij ons de oorlog overleefd. Haar dochter Marianne was in 2008 de eerste vrouwelijke rabbijn van Nederland.”

Het werd zó druk in huis dat Veldhuyzen van Zanten, die, om geen verdenking op zich te laden ook als arts optrad van op vliegbasis Soesterberg gelegerde Duitse soldaten, in september 1944 zijn vier oudste kinderen bij een achterneef in Hoogeveen onderbracht. De jongste, Otto, was amper 4 jaar oud.

Voor Bovenberg was het verblijf in Drenthe een traumatische periode. „Ik was een slechte eter, maar ik moest mijn bord leeg maken, anders

▲ In 1936 trouwt huisarts Theo Veldhuyzen van Zanten met Tiny de Waal. Ze vestigen zich in Soest. PRIVÉFOTO

volgde een pak slaag. Die achterneef joeg me de trap op. Halverwege dook ik de wc in, dan stond hij op de deur te bonken. Nog steeds krijg ik mijn eten niet op.”

De kinderen bleven tot aan de bevrijding in Drenthe. Na het vertrek van de onderduikers nam Veldhuyzen van Zanten nog een in juli 1944 geboren kind onder zijn hoede, het zoontje van NSB'er Nicolaas Laman, in de oorlog hoofdredacteur van de 'foute' Amersfoortse Courant. Hij en zijn echtgenote, eveneens lid van de NSB, waren geïnterneerd en konden niet voor het jongetje zorgen, blijkt uit een dossier van het NIOD, Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en

Zorgen voor anderen was thuis een godsdienstige opdracht

– Heleen Bovenberg

Genocidestudies in Amsterdam, al kan Bovenberg zich niets van de opvang herinneren. Hoe lang het kind bleef, is onduidelijk. In ieder geval kwam zijn moeder na enkele maanden weer op vrije voeten.

Veldhuyzen van Zanten moet een enorm plichtsbesef hebben gehad, want in 1947 vertrok hij als teamarts van het Rode Kruis voor anderhalf jaar naar

▲ Heleen Bovenberg als peuter. PRIVÉFOTO

Nederlands-Indië. Het was de tijd van de zogenoemde politioele acties; grote militaire offensieven van Nederland in reactie op de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd.

Echtgenote Trudy bleef achter met zeven kinderen, die om de beurt van hun vader een brief kregen. Zijn huisartspraktijk werd intussen waargenomen door een volgens Bovenberg aan opium verslaafde arts.

Voor God en vaderland

Ze heeft haar vader zijn langdurige afwezigheid niet kwalijk genomen. „Ik heb het geaccepteerd. Hij ging voor God en vaderland. Zelf ben ik al heel lang niet kerkelijk meer. Voor mij zit God in de natuur. Ik heb wel dat zorgende van mijn vader. In het complex waar ik woon, verleen ik burenhulp. Ook ben ik gastvrouw in het Museum van de Geest.”

In 1949 verhuisde het gezin naar Emmen. Daar hield Veldhuyzen van Zanten praktijk met een neef. Hij overleed in 1984. Tijdens de rouwdienst typeerde oudste dochter Trude hem als 'de grote, stille vader'. „Ondanks zijn rust was hij altijd heel duidelijk aanwezig. Niet alleen in het gezin, ook in zijn werk, het dorp, de kerkelijke gemeente. (...) Pappie heeft altijd geleefd vanuit Gods woord en Zijn geboden. Hij had grote eerbied voor de schepping. Hij heeft het er weleens moeilijk mee gehad dat hij niet zo luid kon getuigen van zijn geloof. Hij deed het in stilte, als voorbeeld.”

◀ Heleen Bovenberg, dochter van huisarts Theo Veldhuyzen van Zanten. FOTO AD

Jette overleefde de oorlog, haar ouders niet

De Joodse onderduiker Jette Werkendam overleefde de oorlog. Vanaf 1942, toen de Duitsers met deportatie van Joden begonnen, vond ze, samen met haar ouders, eerst onderdak bij Gerrit en Popke Muis, die woonde bij het pompstation van het waterlei-

dingbedrijf aan de Van Weerden Poelmanweg. Na verraad werden voor de familie in allerlei andere opvangadressen geregeld. Zo kwam Jette terecht in het gezin van Veldhuyzen van Zanten. Haar ouders kregen een nieuwe schuilplek in Den Dol-

der. Met hen liep het slecht af, vertelde Geertje Muis, dochter van Gerrit en Popke na de oorlog: „Toen vader enkele weken later met de stoptrein via den Dolder naar huis reisde, zag hij voor de spoorwegovergang een overvalwagen met een open laadbak

staan. Hij herkende hen direct. Ze waren verraden en werden afgevoerd. We hebben nooit meer iets van hen vernomen.”

– Wichard Maassen

■ Bron: Geke van de Merwe-Wouters, Soest onder vuur (2001).

